

carences de l'hypertrophie de l'idéal positiviste et rationaliste et par la crise que celui-ci avait générée.

Par l'étude du contenu de l'ontologie archaïque, M. Eliade a souligné l'importance des valeurs dans la vie de l'homme comme être créateur de valeurs et produit par celles-ci. La création de valeurs peut avoir une double mission: d'une part, sotériologique, étant une solution de survivance, une réplique à «la terreur de l'histoire» et, d'autre part, une thérapeutique qui détermine la guérison de l'esprit créateur de complexes comme celui de l'eurocentrisme ou celui de petites cultures. Dans un monde où l'on discute de plus en plus au sujet de l'intégration, de l'interculturalité et de multiculturalité, les idées de M. Eliade concernant la place et le rôle de la création des valeurs dans la vie de l'homme sont d'une actualité incontestable.

Références bibliographiques

1. Eliade Mircea. Le mythe de l'éternel retour. Paris: Gallimard, 1969, p.48.
2. Eliade Mircea. Imagini și simboluri. București: Humanitas, 1994, p.218.
3. Eliade Mircea. Tratat de istorie a religiilor. București: Humanitas, 1992, p.384.
4. Durand Gilbert. Eliade ou l'antropologie profonde, Cahier de l'Herne, no. 33, Paris, 1978.

CRIZA VALORILOR – PARTICULARITATE IMANENTĂ A CONTEMPORANEITĂȚII

Lidia Troianowski, dr. în filozofie.
Institutul de Istorie, Chișinău, R. Moldova
troianowski_lidia@yahoo.fr

THE CRISIS OF VALUES AN IMMANENT PARTICULARITY OF CONTEMPORANEITY

The article explore the problem of crisis of values as an intrinsic manifestation of the processes and phenomes of the contemporary world. Is emphasized the bilateral relationship between the crisis of values and the societal crisis and the fact what the latter being an undoubted expression of the individual's crisis. In addition, are elucidated leading moments in the changes of accents in the process of reconsideration of the values.

Devansarea sistemului totalitar-socialist, căpătarea independenței, adoptarea unor politici integraționiste, se pare, că acest parcurs de dezvoltare

tare și această nouă situație în care se pomenește cultura națională nu e aptă să ne absolve de multitudinea de probleme acumulate de-a lungul anilor. Mai mult chiar, atestăm o profundă criză valorică la toate nivele și dimensiunile vieții umane. Pe fondul proceselor și evenimentelor care periclitează viața în întreaga ei manifestare în Republica Moldova, în ultimele trei decenii se creează impresia lipsei prezenței totale de legi /proiecte ce ar viza parcursul de dezvoltare social, politic și mai ales economic. Criza la toate nivelele nu numai că nu poate fi depășită, chiar mai mult se acutizează, și aceasta în pofida ajutorului financiar sistematic, al tehnologiilor politice occidentale și proiectele metodelor de reformare economică și socială. Malformațiile acestui progres caricatural pe care îl înregistrăm în Republica Moldova după Independență deconspiră nu atât necompetența metodelor sau a politicilor recomandate, sau adoptate din Occident parcursului de dezvoltare, cât problema rezidă în modul cum acestea sunt implementate.

Criza valorilor și deprecierea tradițiilor culturale, consemnăm, nu reprezintă un fenomen în premieră. O retrospectivă concentrată asupra istoriei, culturii și spiritualității naționale vine să ne etaleze mai multe etape despre care cu certitudine putem afirma o situație de criză a valorilor tradițional-identitare: ocupația turcească, anexarea la Imperiul Rus, RSSM în componența URSS, globalizarea și politicile integraționiste. Criza valorilor tradițional-identitare reprezintă mai întâi de toate criza societății, care în niciun fel nu pot să nu fie raportate la viața și orientarea personalității, ultima manifestă prin imaginea de sine, concepția de viață, sistemul propriu de valori, idealul de viață și dominantele motivațional- afective. Disjunctiile pe care le semnalăm azi în latura raportului individ-societate o dată în plus vine să demonstreze că evoluția societății, istoria ei are la baza structurii individul-totalitatea de indivizi-masele, astfel *grosso modo* criza societății înseamnă și criza individului. În scopul proiectării unei imagini credibile a celor susținute mai sus, subliniem transformările cu care se confruntă Republica Moldova în ultimele decenii, ca: mizeria morală și materială, migrația, incompetența de a dirija și controla procesele economice, sociale și politice, stratificarea societății, modificări vădite la nivelul structurii muncii, deprecierea valorilor și tradițiilor, acceptarea și asimilarea necondiționată a modelelor și standardelor occidentale, impasibilitatea față de valorile naționale sub impactul politicilor de uniformizare și omogenizare; lipsa de aspirații, idealuri la nivel de personalitate și strategii de dezvoltare durabilă la nivel de stat.

Epoca de tranziție pe care o parcurgem consemnăm este manifestă prin criza atât a societății, cât și a valorilor. Pornind de la ideea că anume valorile reprezintă criteriul de măsură al transformărilor a societății și culturii, or nu putem vorbi despre revoluția culturii în afara societății și invers, susținem acest lucru pe temeiul că anume omul reprezintă elementul care manifestă deschidere, sau nu, în raport cu anumite valori. Criza valorilor alimentată de inaptitudinea creatoare a culturii proprii perioadei postsovietice pe care o traversează cultura națională permite să evidențiem următoarele schimbări de accente în procesul de reconsiderare valențială [1]:

- mutații în sistemul valoric elucidat prin:
 1. acceptarea sau contestarea de valori negate anterior (migrația, credințe religioase, diferențe pe cens de avere, șomajul, prioritatea interesului personal asupra celui colectiv ,prevalarea materialului asupra spiritualului);
 2. inversiunea valorică manifestă pentru corelații diametrale(proprietate privată- proprietatea întregului popor, monopartidism – pluripartidism);
- conflictul principial (divergențe între valorile vechi și cele noi);
- pluralismul valoric;
- critica valorilor vechi (impuse, în special cele de ordin ideologic, politic și religios);
- nihilismul valoric și acceptarea, asimilarea necondiționată a valorilor noi extinse până la snobism;
- paseismul(intenții selectiv -aleatorii de revenire la unele valori din trecut);
- lărgirea abuzivă a sferei de aplicare (extinderea mecanismelor economiei de piață conduce ca totul să se transforme în marfă, prostituția, corupția ,cunoștințele, cariera).

Fiecare epocă sau etapă istorică vine cu interpretări și atitudini diferite față de valori pe care le definim ca noțiuni ce elucidează caracterul cultural, social sau personal al fenomenelor , faptelor sau realității, or „reflecția despre valori este o constantă a spiritului filosofic”, care „devine centrală în momentele cruciale ale istoriei” [2]. În mare, clasificările poartă caracter dialectic sau convențional, adică nu poartă caracter rigid, un lucru este cert, pentru o personalitate prioritare rămân cele care imprimă sens vieții și activității. Atestăm clasificări în raport: cu sferile de activitate socială, în acest caz valorile sunt clasificate în trei grupe(spirituale, materiale și social-politice);cu

subiectul(individuale, de grup și general umane). Susținem acest lucru din considerentul că interesul față de problema naturii valorii, adică de axiologie, constituie un subiect constant începând cu Antichitatea. Bazele axiologiei au fost fundamentate încă în secolul XIX. Prin aportul unor personalități renumite ale culturii universale ca F. Nietzsche, Windelband, M.Weber, N.Hartman, H.Lotze, H. Rickert, R.Perry, M.Scheler, W.Dilthey, domeniul axiologiei cunoaște o ascendență eminentă, astfel realizările la capitolul teorii ale valorii pot fi distribuite în trei categorii: teorii relaționiste (P.Andrei, M.Florian), teorii obiectiviste (H.Rickert, W.Petty, J.Locke, M.Scheler), teorii subiectiviste (N. Hartman, W.Wundt, B. Russell) [3].

Un aport deosebit în cercetarea domeniului axiologiei revine tribulațiilor lui T.Vianu și L. Bлага care prin tribulațiile alături de cercetarea domeniului etalat ocupă locul binemeritat alături de R.Inglehart, M.Weber, N.Hartmann, R.Perry și W.Dilthey. Meritul celor doi gânditori rezidă în faptul că prin opera lor contribuie la afirmarea filosofiei moderne a valorilor, a clasificării valorilor și explicării argumentate a unor momente ce vizează morfologia axiologică, subiecte care n-au constituit temă de inspirație pentru înaintașii lor.

Rămâne ineluctabil aportul alături de problema valorilor realizat de R.Inglehart pe care sociologul o realizează din perspectiva dinamicii tehnologice și economice a societății, iar transformările culturii, procesele de democratizare și modernizare fiind testate în contextul relației bipolare 1. *survival/self-expression* (suprevețuire și autoexprimare; 2. *traditional/secular-rational authority* (tradiție vs autoritate sculară-rațională) [4]. Printre particularitățile care configurează deosebirea de la un tip de societate la alta, R.Inglehart (*Modernizarea și postmodernizarea*) elucidează că societățile postmaterialiste pun preț pe valorile legate de tendințele de autoexprimare, toleranță, comunicare și dialog, individualism, securitatea ecologică, demnitate, fericire, pace, interes nevoalat față de valorile materiale. Spre deosebire de acestea, în societățile materialiste mai impetuoase devin valorile legate de securitatea personală și cea socială, asigurarea materială, lupta împotriva majorării prețurilor, stabilitatea economică și contracararea criminalității, etc. R.Inglehart insistă argumentat că trecerea la valorile postmaterialiste este un proces care în egală măsură vizează și popoarele din Europa de Est, acelora din ex-spațiul lagărului socialist, adică și Republica Moldova.

Hotarul de trecere de la valorile materialiste la cele *post-*, tot el, îl atestă

propriu pentru anii după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Adoptarea în cotidian a valorilor chemate să le submineze pe cele tradiționale, consemnează R.Inglehart, conduce la polarizarea societății, între materialişti, care pun preț pe securitatea economică, etnică și fizică și post-materialişti, care consideră prioritare valorile securitatea o acceptă ca pe un dat. Ultimele trei decenii sunt nominalizare de către Inglehard materiale iar epoca insiguranței, în care coexistă cele două tipuri de valori, anume în aceasta și rezidă transformarea culturală a imaginii lumii. Cu toate acestea, schimbările atestate în zona valențială rămân doar o singură componentă a caracterului complex de transformări manifeste ale lumii din epoca insiguranței.

Integritatea și securitatea culturii naționale a valorilor tradiționale azi nu numai că este amenințată, dar și afectată de implozia culturii consumului și sateliții care o secundează: concurența, individualismul, minciuna, violența, egoismul [5]. Dovadă indubitabilă a faptului că cultul consumului se reliefează ca stimulator și catalizator al transformărilor valorice și deprecierei celor tradiționale rezidă în faptul că azi atestăm modificări la nivelul ierarhiei axiologice, adică valorile materiale ca dominante ale cotidianului individului și vieții sociale substituie primordialitatea celor spirituale [6]. Dintre cele două tipuri de consumerism – clasic și postmodernist – pentru cultura națională particular rămâne a fi primul, esența căruia este exprimată prin deviza *Keeping up with the Joneses (a trăi ca toți, a trăi nu mai rău decât alții)*. Cel de-al doilea tip – postmodernist, generat de producția postfordiană, care creează posibilități pentru substituirea cultului canonic (propriu pentru genul de consumerism clasic) cu cel al diferențelor (individualismului). Componenta majoră a modului de viață a omului contemporan, care își organizează atitudinea de viață după sloganul “exist, deci cumpăr, cumpăr, deci exist”, consumerismul se reliefează ca o *formă modernă de sclavie* a omului. Sclav al consumerismului, individul este absolvit de libertate și fericire, deoarece, „făcându-se pe sine sclav al banilor, lăcomiei, consumului și simțurilor sale” [7], el se depreciază moral și spiritual. În această conjunctură de circumstanțe el este apreciat nu după capacitățile morale și intelectuale, ci din perspectiva potențialului de a cumpăra și consuma. Fixarea realistă a particularităților modului de viață a *Homoconsumens* determină să consemnăm histrionismul, egoismul, dorința de a acumula cât mai mult reprezintă nu altceva decât intervențiile orientate ale sclavului de a-și păstra benevol această formă de înrobire. Cercetările realizate la

acest subiect permit ca consumerismul să fie catalogat ca un catalizator al unui șir de afecțiuni de gen socio-psihologic: tulburări obsesive, compulsive, nacișismul, hedonismul, depresiile și anxietatea [8]. Rămâne ineluctabil faptul că dorințele și sentimentele false trăite de consumator conduc la înlocuirea sentimentului național, cu *libertatea de consum*, care apare ca o valoare fundamentală a omului societății de consum.

Conjunctura culturală contemporană pune în evidență conflictul valențial al celor două sisteme – tradițional și contemporan, situație care este determinată în special de următoarele circumstanțe: prima – fluxul informațional, tehnogen îl plasează pe *homoglobalis* într-o stare de incertitudine, de rătăcire în incapacitatea de a face față standardelor, stereotipurilor valorice oferite cu insistență de cultura media: secunda – același individ, în ipostaza sa permanentă de consumator al întregii diversități de mărfuri plătite cu aceeași generozitate nonșalantă de către cultura de masă, devine din ce în ce mai relaxat, degajat, adică se străduie să nu dezamăgească lozinca culturii consumeriste: *Totul pentru om , totul pentru binele omului*. Cât privește tradiționalul manifest prin valorile testate de-a lungul veacurilor, care au servit omului fundament pentru dezvoltarea moral-spirituală și social-politică, călăuzindu-l în stabilirea idealurilor și făurirea succeselor, azi constatăm că nu posedă potențialul necesar pentru a proteja de ambiguitatea și incapacitatea de a se manifesta cu siguranță și încredere într-o lume aptă să îmbine aceste două tipuri de valori, evitând peremptoriu disensiunea dintre ele. Conflictul valoric se reliefează nu ca contradicțiile dintre nou și vechi, ci în exclusivitate ca discordie dintre tradițional și modern. Această situație în egală măsură creează obstacole în fața valorilor moderne de a fi înglobate, dar și în a celor tradiționale de a nu fi marginalizate.

Un detaliu relevant, dacă acum jumătate de secol statul posedă un arsenal impunător de mecanisme și mijloace menite a facilita controlul sferei culturale (se înțelege că în limitele propriului teritoriu), atunci azi, în epoca globalizării, pluralismului, multiculturalismului, imperialismului și diversității culturale, instrumentele de control clasice nu sunt nici valabile, nici aplicabile. Evenimentele se precipită astfel, încât aserțiunile lui T. Eagleton devin o realitate iminentă a dinamicii socioculturale: "...cultura a fost aceea ce în trecut a dat statului național fundament propriu; cultura va deveni aceea care-l va distruge" [9].

Cele două tipuri de culturi – tradițională și tehnogenă, se prezintă frapant diferențiate anume prin sistemele de valori și modele conceptuale,

moment care în mod natural creează cu generozitate impedimente pentru o interacțiune echitabilă și colaborare bilateral-avantajoasă, deoarece în contextul celei tehnogene vectorul activității este orientat spre exterior, având în calitate de scop final transformarea lumii, pe când, dimpotrivă, cultura tradițională își orientează interesele în interior, adică asupra orizontului spiritual-social al omului, ultimul -parte componentă a lumii și naturii. Notabil să consemnăm că prin conceptul de cultură tehnogenă subînțelegem cultura proprie societății informaționale, sau a societății celui de-al Treilea Val. Autorul concepției celui de-al Treilea Val E. Toffler [10] demonstrează că societatea informațională o devansează pe cea industrială (al Doilea Val), iar ultima pe cea tradițională/agrară (Primul Val). Constatăm că tipul de cultură tehnogenă este particulară pentru societatea postindustrială, informațională.

Investigațiile în câmpul valențial al culturii tehogene permite să evidențiem următoarele dominante valorice imanente acesteia:

- autonomia personalității, individualismul;
- omul ca instrument de activitate transformatoare a propriei personalități, a societății și lumii;
- perceperea naturii ca un spațiu organizat în conformitate cu anume legități, care poate fi controlată de om;
- valorile științifice declarate prioritare;
- credința în Dumnezeu substituită prin credința în tehnică.

Deplasarea de la structurile totalitate și contracararea valorilor epocii comuniste către modelele europene și occidentale au determinat nu numai procese de reapreciere, revizuire a valorilor, principiilor, modelelor și aspirațiilor, dar la un anumit moment au creat un anumit haos la nivel de mentalitate a cetățeanului de rând. Nu putem nega în acest sens că elemente ale modelelor vechi calomniante cu sârg și cele noi acceptate/asimilate necondiționat rămân a fi nu numai o realitate a vieții și cotidianului, dar și un fel de *sabie a lui Damocles*, care cu persistență amenință valorile, tradițiile și identitatea națională. În această perioadă de convulsii ideatice și valorice când încercăm să ne reorientăm către modele normative noi și spontan să le implementăm fără a medita asupra consecințelor, e timpul oportun să ne îngrijim de securitatea a tot ce ne deosebește din punct de vedere cultural-identitar de celelalte popoare, dacă nu dorim să ne adoptăm benevol statutul de mancurți, or: „Tăria spirituală a unui neam se măsoară după gradul în care e în stare să imprime altora perspectiva lui proprie a existenței, e în

stare să dezagrege pe a altora, s-o dezarticuleze, să-i pună în evidență lipsurile și, cu voie sau fără nevoie, să facă pe străin să încline spre chipul lui de a lua atitudine. Asta înseamnă cucerire spirituală!” [11].

Anume este momentul propice nu numai pentru reevaluări retrospective ale perioadei totalitariste, dar și a unei atitudini critice față de prezent, fără idealizarea standardelor străine și, nu în ultimul rând, a eforturilor conjugate în vederea elaborării unei idei naționale sau a unui model comun de dezvoltare apt să conjuge spiritele și aspirațiile națiunii în vederea unui viitor prosper.

Referințe bibliografice

1. Tribuna învățământului, 21 ianuarie 1997, nr.365, p.5.
2. Andrei P. Filosofia valorii. București: Polirom, 1998, p.7.
3. Rokeach M. Understanding Human Values. Individual and Societal. New York 12: The Free Press, 1979, p.295.
4. Инглхарт Р. Культурная эволюция: как изменяются человеческие мотивации и как это меняет мир. Москва: Мысль, 2018; Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. Москва: Новое издательство, 2011; Рональд И. Модернизация и постмодернизация. În: Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. Москва: Academia, 1999.
5. Rotilă V. Omul societății de consum. În așteptarea unei noi ideologii. Iași: Institutul European, 2011, p.37-42.
6. Иглтон Т. Идея культуры. Москва: Издательство Дом Высшей школы экономики, 2012, p.95.
7. Baudedrillard J. Societatea de consum. Mitori și structuri. București: Comunicare.ro, 2008; Ritzer G. Globalizarea nimicului. Cultura consumului și paradoxurile abundenței. București: Humanitas, 2010; Sartori G. Homo videns. București: Humanitas, 2006; Fukuyama F. Sfârșitul istoriei și ultimul om. București: Paideia, 1992; Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества. Москва: REFL-book, 1994; Ильин В.И. Потребление как дискурс. Москва; СПб: Интерсоцис, 2009.
8. Terheci M. Drepturile omului împotriva umanității. În: Sfarmă Piatră, 2001, nr.25.
9. Cornea C. Consumerismul – boala secolului XXI. În: <https://life.ro/consumerismul-boala-secolului-xxi/> (accesat: 21.11.2012).
10. Toffler A. Al Treilea Val. București: Politică, 1983.
11. Vulcănescu M. Dimensiunea românească a existenței. București: Editura Fundației Culturale Române, 1991, p.92.